

Bu Sayıda...

İngiltere’de başlayan Endüstri Devrimi 19. yüzyıl sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasi atmosferini şekillendirmede oldukça önemli tarihi hadiselerden birisidir. Ancak siyaset ve ideoloji dünyasında asıl belirleyici etkiyi oluşturan faktör Fransız Devrimi olmuştur. Fransız Devrimi günümüze sirayet eden ve yaygın kabul gören ideolojilerin fitilini ateşlemiştir. Bu ideolojilerden birisi belki de en önemlisi milliyetçiliktir. Çünkü milliyetçilik 19. yüzyıldan günümüze kadar yerel ve küresel ölçekteki savaş ve devrimlerin patlak vermesine kaynaklık ettiği gibi mutlak monarşilerin ve çok etnisiteli imparatorlukların yıkılıp yerine ulus devlet formundaki yeni siyasal örgütlenmeleri ortaya çıkarmıştır. Başka bir ifadeyle siyasal bir ideoloji olarak milliyetçilik 19. yüzyıl ve sonrası dünyayı etkileyen önemli kavramlardan birisi olmakla birlikte pek çok iktidarın yıkılması, imparatorluğun dağılması, yeni devletlerin kurulması ve sınırların yeniden çizilmesi gibi bir dizi tarihi hadiseye kaynaklık eden burjuva devriminin bir tezahürüdür. Bu itibarla milliyetçilik modern ulus devletlerin inşasına kaynaklık eden ontolojik bir meşrulaştırma ideolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak her milliyetçi hareketin nihayetinde bir ulus devlet formuna bürünmesi gerektiği ya da böylesi bir arzuya tevessül edeceğini ileri sürmek de doğru değildir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası milliyetçilik emperyalizm karşıtlığı ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Özellikle az gelişmiş ve üçüncü dünya ülkeleri ulusal kurtuluş ve bağımsızlık adına milliyetçiliği kapitalizme ve sömürgeciliğe karşı bir kalkan olarak kullanmıştır. Daha çok sol milliyetçilik olarak literatürde yer edinen milliyetçiliğin bu nevi yorumu başta Ortadoğu, Asya, Afrika ve Güney Amerika’nın kimi ülkelerinde sıklıkla benimsenen yaygın ideolojiler arasında yer almıştır. Gelineen noktada milliyetçilik küresel sermayeye karşı siyasal ve iktisadi bir mukavemet fikri olarak benimsenmiştir. Türkiye özelinde benzer bir eğilimin sol siyaset içerisinde Kemalizm ile buluştuğu 1960’lı yıllarda

kitlesel sol örgütlenmeler ile beraber CHP'nin ortanın solu söylemi ile bütünlük arz ettiğini ileri sürmek mümkündür. Burada milliyetçi ideolojinin Türk milliyetçiliğine evrilen formuna küçük bir parantez açmak yerinde olacaktır. Batı'da ortaya çıkan ve hızlı bir şekilde Osmanlı İmparatorluğunda yaygınlık kazanan ayrılıkçı fikirler karşısından dönemin aydınları Balkanlardan Arap coğrafyasına kadar etkileri gittikçe daha çok hissedilmeye başlanan ayrılıkçı hareketler karşısında Türk kimliğine ağırlık vermeye başlamıştır. Böylelikle Türk milliyetçiliğinin gelişimine kaynaklık edilmiştir. Türk milliyetçiliği geçmişin kültürel mirasına sahiplik etme arzusu olarak nitelendirilen imparatorluk kurma ya da geçmişi yeniden inşa etme refleksini terk ederek daha çok modern cumhuriyet ile birlikte kurulan ulus devlet ekseninde bir milliyetçilik perspektifine doğru dönüşmüştür. 1950'li yıllara gelindiğinde ise yükselen sosyalist akımlar ve yaklaşan komünizm tehlikesi karşısında NATO'nun da desteğiyle milliyetçilik anti-komünist bir refleksle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Ancak günümüzde Türk milliyetçiliği daha çok bir tür AB karşıtlığı ya da Batı karşıtlığı ekseninde kurgulanmaktadır.

19. yüzyılda ortaya çıkan ve bir süre gündemi meşgul eden milliyetçilik ideolojisi 1990'lı yıllara gelindiğinde küresel ölçekte yeniden popüler hale gelmeye başlamıştır. Bu süreçte Marksist rejimleri temsil eden Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin dağılması önemli rol oynamıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte milliyetçilik temelli ayaklanmalar yeniden gündeme gelmiş ve Yugoslavya gibi toplumlarda uzun süreli çatışmalar patlak vermiştir. Diğer taraftan ayrılıkçı hareketler olarak Kanada'daki Quebec ile İspanya'daki Bask'lar bir tür bağımsızlık mücadelesine girişerek esasında mikro milliyetçiliğin temsilcileri olmuşlardır. Bunun yanında Ortadoğu ve Afrika kıtasında yaşanan gelişmeler milliyetçiliğin işlevselliğine birer kaynaklık teşkil etmektedir.

Dolayısıyla milliyetçilik ortaya çıktığı andan itibaren bir duygu ve inanç birikiminin tezahürü olarak ulus devletlerin ya da ayrılıkçı hareketlerin oluşumuna fikri zemin teşkil etmekle birlikte tarihin ve kolektif hafızanın en derinlerine sirayet eden *bizler* ve *onlar* ya da *dost* ve *düşman* ayırımına dayandırılabilir. Bahse konu temellendirme milliyetçi terminolojide olmazsa olmaz koşuldur. Çünkü kitlelerin mobilizasyonu *onlar*'ın ya da *düşman*'ın varlığı ile kaimdir. *Onlar*'ın ya da *düşman*'ın toplumsal huzuru, iktisadi refahı, yarını tehdit etmesi gibi bir kisveye bürünmesiyle birlikte milliyetçilik açısından meşruiyet noktasında mümbit zemin inşa edilmiş demektir. Kavramın ihtiva ettiği bu nitelikler onun tanımlanmasını çıkmaza sürüklemektedir. Belki de milliyetçiliğe dair üzerine uzlaşılan tek nokta burasıdır. Bunun haricinde milliyetçiliğe dair üzerine uzlaşılan

ortak temalar neredeyse yok gibidir. Milliyetçiliğin teorik temellerinin eksik ya da yeterli olmaması; sosyo-ekonomik ya da siyasal konjonktüre bağlı olarak farklı anlamları ihtiva etmesi gibi faktörler milliyetçiliğe dair anlamlandırma karmaşasına yol açan sebepler olarak ele alınabilir.

Ancak yine de bir duygu, toplumsal bir hareket ve siyasal bir ideoloji olarak milliyetçiliğin tanımını yapmak mümkündür. Milliyetçilik aynı etnik kökenden gelen, aynı dili konuşan insanların belirli sınırlar içerisindeki birlikteliği olarak resmedilebilir. Bu birliktelikte milliyetçilik egemen devlet ve ulusal bağlılık ilkesiyle millete kendi kaderini tayin yetkisi sunan ya da onu vaat eden bir ideoloji olarak şekillenmektedir. Böylesi bir ideoloji savaştan yeni çıkmış ya da milli birlik olma yolundaki toplumların sıkıntılarla başa çıkma ve onlara göğüs germe noktasında adeta bir kurtuluş stratejisi çizmekte ve reçetesi sunmaktadır. Bu itibarla milliyetçilik ulus ortak paydasında birliktelik oluşturan topluluğa ait olma duygusunu kazandırmaktadır. Sonuç olarak milliyetçilik toplumsal birlikteliğe kaynaklık ederek bağımsızlık noktasında tabilerine mücadele ve dayanışma ruhu aşıl原因an bir ideolojidir. Ancak ihtiva ettiği nüveler itibariyle toplumları olumsuz yönde etkileyebileceğini de vurgulamak yerinde olacaktır. Milliyetçilik kimi birlikteliklerde ırkçılık, aşırı dincilik, şovenizm gibi içeriklerden beslenerek toplumların felaketlere sürüklenmesine kaynaklık ettiğini de ihmal etmemek gerekir. Milliyetçiliğin ihtiva ettiği bu anlam ve bileşenlerden dolayı bu sayımızda siyasal bir ideoloji olarak milliyetçilik meselesine odaklanılmaktadır.

Tezkire Dergisi olarak böylesi bir merkezi tema çerçevesinde kurgulanmış olduğumuz 83. Sayımızı, Milliyetçilik Nereye, Kimden Kime Yükseliyor? adı altında yayınlamaktayız. Sayımız Gündem yazıları, Araştırma Makaleleri, Kitap İncelemesi & Tanıtım, Değini bölümleri olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

Milliyetçilik Nereye, Kimden Kime Yükseliyor? temalı sayımızın gündem bölümünde toplam üç yazı bulunmaktadır. Bunların ilki Yasın Aktay'ın "Milliyetçilik Nereye Yükseliyor" başlıklı yazısıdır. Aktay yazısında Milliyetçiliğin günümüzde nereye doğru evrildiğini ve nasıl bir hal aldığı anlatıyor. Bir sonraki gündem yazısı ise Abdülkerim Diktaş'ın "Değer Kaynaklarımız Perspektifinden Milliyetçilik Anlayışı" adlı yazısıdır. Bu yazıda Diktaş, Anadolu insanının manevi ve kültürel değerleri ekseninde milliyetçilik kavramına nasıl bakıldığı hususunda bir değerlendirme sunmaktadır. Diğer gündem yazısı olan "Hollywood Yapımlarında Kızıldere Temsillerinin Amerikan Milliyetçiliğine Katkısı" adlı çalışmada Yekta Şirin, siyasal iktidarların sinemanın etki gücünü kullanarak milliyetçilik duygularının gelişimine/ inşasına nasıl kaynaklık edildiğini sorgulanmaktadır.

Bu sayımızda toplam dokuz tane araştırma makalesi bulunmaktadır. Fahri Yetim, “Türkiye’de Milliyetçilik Düşüncesinin Farklı Versiyonları ve Kesişen Tarafları” adlı çalışmada Türkiye’de milliyetçiliğin farklı fraksiyonlarını irdelemektedir. Ömer Obuz, “Milliyetçiliğin Sosyo-Kültürel Yansıması Olarak Ecnebi Bar Artistleri Meselesi” adlı çalışması bu bölümün bir diğer araştırma makalesini oluşturmaktadır. M. Veysel Karataş’ın “Kürt Milliyetçilik Hareketinde Sol Seçkinlerin İdeolojik Hegemonyası” adlı çalışmada sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçilerini nasıl yönlendirme ve etkileme iddiası taşıdıklarını analiz etmektedir. İlhami Aydın, “Kültürel Alanlardaki Siyasal Ruh: Milliyetçilik ve Kültürel İktidar Arasında Bir Tartışma” adlı çalışmada milliyetçiliğin kültürel dokunun inşasında ya da dönüştürülmesinde siyasal ideolojik/söylem sermayesini ihtiva eden bir enstrüman olarak nitelendirmektedir. Yegane Yiğit, “Çarlık Dönemi Politikalarına Karşın Müslümanların Ümmet ve Millet Ekseninde Dayanışma ve Mücadele Arayışları” temalı makalede Çarlık Rusyası’nın Müslümanlara yönelik Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma kapsamındaki asimilasyon ve kimlik tasfiyesi politikalarına değinmektedir. Uğur Kılınç ise “Cumhuriyet’in İlk Döneminde Ders Kitaplarındaki Milliyetçi Motiflerin Ulus Devletin İnşasındaki Rolü: 1923-1950 Arası Dönem” adlı çalışmada Tek Parti Dönemi’nde başta tarih, coğrafya, vatandaşlık ve din kültürü gibi derslerin Türk kimliğinin inşasında nasıl bir rol oynadıklarını sorgulamaktadır. Merve Sultan Akçakaya, “Kent Milliyetçiliği Üzerine Nitel Bir Araştırma” adlı araştırmasında Kahramanmaraş’taki kent milliyetçiliği konu edilmektedir. Fredinant Hasmuça’nın “1990’lı Yıllardan Sonra Arnavutların Milliyetçi Anlayışı” temalı çalışmada Arnavut milliyetçiliğinin doğuşundan günümüze komünist rejimin düşünce kalıbından ve sonrası çöken komünist rejimden mütevellit oluşan boşluğu dolduran Batı kaynaklarının Arnavut milliyetçiliği üzerindeki çelişkili durumu sorgulanmaktadır. Fatma Kılınç Hatipoğlu, “Ermeni Diasporası İrrasyonel Milliyetçiliğinin Ermenistan’a Yansımaları” adlı makalesinde Ermenistan’ın ve Ermeni diasporasının tarihsel serüveni, bir devlet olarak Ermenistan’ın ortaya çıkması ve bu devletin dış politika geliştirme süreçlerinde diasporanın etkinliğini tartışmaktadır.

Son olarak Kitap İncelemesi, Tanıtım ve Değın bölümünde üç değerlendirme yer almaktadır. İlk olarak İlhan Bilici, Bekir Biçer’in “Bir Müslüman İkçılık ve Milliyetçilik’e Nasıl Bakmalı?” adlı eserini tahlil etmektedir. Daha sonra Esra Sekiz, Babanzâde Ahmet Naîm’in “İslâm’da İrkçılık ve Milliyetçilik Dâvâsı” adlı eserini incelemektedir. Son olarak Beyzanur Olgun, Yunus Şahbaz’ın “Akıntıya Karşı Bir Aydın- Erol Güngör” adlı kitabını değerlendirmeye almaktadır.

Tezkire